

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ЯК МЕТОД ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

В даній проаналізована методика оцінки фінансового стану підприємства на основі розрахунку класичних показників фінансового аналізу. Висвітлені підходи до діагностики фінансового стану з позиції різних вчених, досліджено питання щодо напрямків діагностики фінансового стану, сформовано систему локальних показників у кожному напрямку, що характеризують фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Ключові слова: фінансовий стан підприємства, показники фінансового аналізу, стадія життєвого циклу підприємства.

В данній статті проаналізована методика оцінки фінансового стану підприємства на основі розрахунку класичних показників фінансового аналізу. Освітлені підходи до діагностики фінансового стану з позиції різних учених, досліджено питання щодо напрямків діагностики фінансового стану, сформована система локальних показників в кожному напрямку, що характеризують фінансове положення підприємства.

Ключевые слова: финансовое состояние предприятия, показатели финансового анализа, стадия жизненного цикла предприятия.

This article critically analyzes methods for assessing the financial condition of the company based on the calculation of the classical indicators of financial analysis. Covered approaches to the diagnosis of the financial position of states with different scholars studied the question of sending diagnostic financial condition, formed a system of local indicators in each direction, describing the financial situation of the enterprise.

Key words: business conditions, indicators of financial analysis, life cycle of the enterprise.

Постановка проблеми. Підприємницька діяльність в Україні здійснюється в умовах зростаючої невизначеності ситуацій і мінливості економічного середовища. Державне регулювання зводиться переважно до встановлення норм провадження такої діяльності і розробки системи оподаткування. Все решта визначається виробником і споживачем, виходячи з їх волі і можливостей, й значною мірою – складається випадково. Внаслідок цього виникає неясність і невпевненість в отриманні очікуваного кінцевого результату, яка часто призводить до кризового стану підприємств.

Ринкова економіка визначає конкретні вимоги до системи управління підприємством. Необхідним стає більш швидке реагування підприємств на зміну господарської ситуації з метою підтримки стійкого фінансового стану підприємства. Досягнення стійкого фінансово-економічного стану забезпечується рішеннями управлінців на основі результатів діагностики. Саме тому особливого значення набуває проблема забезпечення фінансової стійкості функціонування підприємств. Найбільш достовірні, переконливі та узагальнюючі результати під час аналізу всіх сфер діяльності підприємства надає діагностика його фінансового стану.

Аналіз літератури. Питання діагностики фінансового стану підприємств розглядалися в

наукових працях зарубіжних науковців і практиків, зокрема: М.І. Баканова, І.Т. Балабанова, О.М. Волкової, М.Н. Крейніної, Д.С. Молякова, В.П. Привалова, В.М. Родіонової, Н.О. Русак, Р.С. Сайфуліна, Г.В. Савицької, М.О. Федотової, А.Д. Шеремета, А. Гропелі, Е. Нікбахта, Е. Хелферта та ін.

Вагомий внесок у розроблення теоретичних та методичних засад діагностики фінансового стану підприємств здійснили вчені-економісти: Є.М. Андрущак, М.Д. Білик, І.О. Бланк, О.М. Бандурка, К.В. Ізмайлова, В.О. Подольська, М.Г. Чумаченко, Г.О. Швиданенко, О.В. Яриш та інші.

Проте питання, що стосуються механізму оцінки та розробки комплексної методики діагностування фінансового стану підприємств розроблені недостатньо.

Метою статті є визначення ролі фінансового аналізу як методу діагностики фінансового стану підприємства.

Виклад основного матеріалу. Необхідно зазначити, що мають місце значні розбіжності у трактуванні вказаними дослідниками поняття «фінансовий стан підприємства», складу показників, що його визначають та їхніх нормативних значень. О.С. Раєвнева визначає, що відсутність уніфікації не дозволяє однозначно оцінювати реальний фінансовий стан різних підприємств.

Можливості аналізу передбачити ймовірність банкрутства при цьому досить обмежені, оскільки на основі розроблених методик діагностувати можна лише вже наявне банкрутство [1].

Оцінку фінансового стану підприємства можна об'єктивно здійснити тільки за допомогою комплексу показників, що детально й усебічно характеризують господарське становище підприємства. Саме за допомогою діагностики можна детально оцінити та спрогнозувати фінансовий стан підприємства. Незважаючи на істотну багатоваріантність змісту терміну «діагностика», більшість авторів трактують її як розпізнавання стану об'єкта, що досліджується, як у ретроспективному, так і перспективному періодах.

Щодо діагностики фінансового стану, то можна відзначити наступне. О.А.Сметанюк пропонує наступне визначення поняття діагностики фінансового стану підприємства: «Під діагностикою фінансового стану підприємства розуміється ідентифікація стану об'єкта через реалізацію комплексу дослідницьких процедур, направлених на виявлення домінуючих факторів такого стану, симптомів та причин виникнення проблеми або можливих ускладнень, оцінку можливостей підприємства реалізувати стратегічні і тактичні цілі, підготовку необхідної інформаційної бази для прийняття рішення» [2]. Відзначимо, що приведені визначення є досить повним і змістовним.

Т.Г. Бень розглядає діагностику як оцінку фінансового стану підприємства за допомогою поглибленого та експрес-аналізу, які виявляють проблемні зони підприємства і причини їх виникнення [3]. У багатьох джерелах можна зустріти визначення діагностики фінансового стану підприємства як оцінки його платоспроможності та ліквідності [5–7]. Але слід зауважити, що діагностика фінансового стану – це процес оцінки стану об'єкта, його ліквідності та платоспроможності за допомогою методики експрес-аналізу і поглибленого аналізу, що дасть змогу виявити проблеми фінансового стану підприємства, причини їх виникнення та визначити методи покращення ситуації.

Можна узагальнити трактування терміну різними авторами наступним чином: діагностика фінансового стану підприємства – це комплексне вивчення особливостей його функціонування для об'єктивної оцінки досягнутих фінансових результатів і виявлення напрямків подальшого підвищення прибутку з одночасним забезпеченням достатнього рівня ліквідності.

Фінансовий стан підприємства – це така різнобічна характеристика якості виробничої і фінансової діяльності підприємства, яка визначає

рух, склад та ефективне використання фінансових ресурсів, реалізацію фінансових відносин за допомогою системи показників як на фіксований момент часу, так і в динаміці [1]. Таким чином, стійкий фінансовий стан підприємства формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності. Тому оцінку фінансового стану підприємства необхідно оцінювати використовуючи комплекс показників, таких як ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність та рентабельність, які детально й усебічно характеризують господарське становище підприємства. За допомогою діагностики можна детально оцінити та спрогнозувати фінансовий стан підприємства.

Діагностика фінансового стану підприємства – це здатність розпізнавати стан підприємства шляхом використання певних параметрів з метою виявлення, встановлення причин порушень з можливістю прогнозування показників фінансового стану підприємства на будь-якому відрізку часу або в динаміці.

Діагностику фінансового стану підприємства рекомендується проводити у двох напрямках:

- експрес-діагностика фінансового стану підприємства;
- поглиблена діагностика фінансового стану підприємства.

Саме ці види діагностики дозволяють отримати достовірну інформацію про фінансовий стан підприємства (рис. 1).

Особливістю фінансового діагностування є використання системи фінансових показників та коефіцієнтів, таких як: показники рентабельності, ефективності управління, ділової активності, ринкової стійкості, ліквідності.

Як вказують дослідження, теоретики та практики звертають увагу на те, що як граничні, так і нормативні значення показників, що використовуються у кожному з указаних методів, залежать від галузевої приналежності підприємства [2]. Але у науковій літературі не знайшла відображення диференціація їх рівня у залежності від стадії життєвого циклу, на якій воно знаходиться у конкретний період часу. Це є суттєвим недоліком діючих методичних рекомендацій, оскільки значення показників, які є нормою на одній стадії життєвого, циклу можуть характеризувати іншу як кризову.

Суперечність висновків, що виникає при використанні стандартної системи фінансових показників у порівнянні з нормативними значеннями та з урахуванням стадії життєвого циклу, обумовлюється наступним: фінансовий стан підприємства на кожній стадії його життєвого циклу має свої особливості, пов'язані з поступовим накопиченням ресурсного потенціалу пі-

дприємства на етапі зростання та його зниженням на етапі старіння [4].

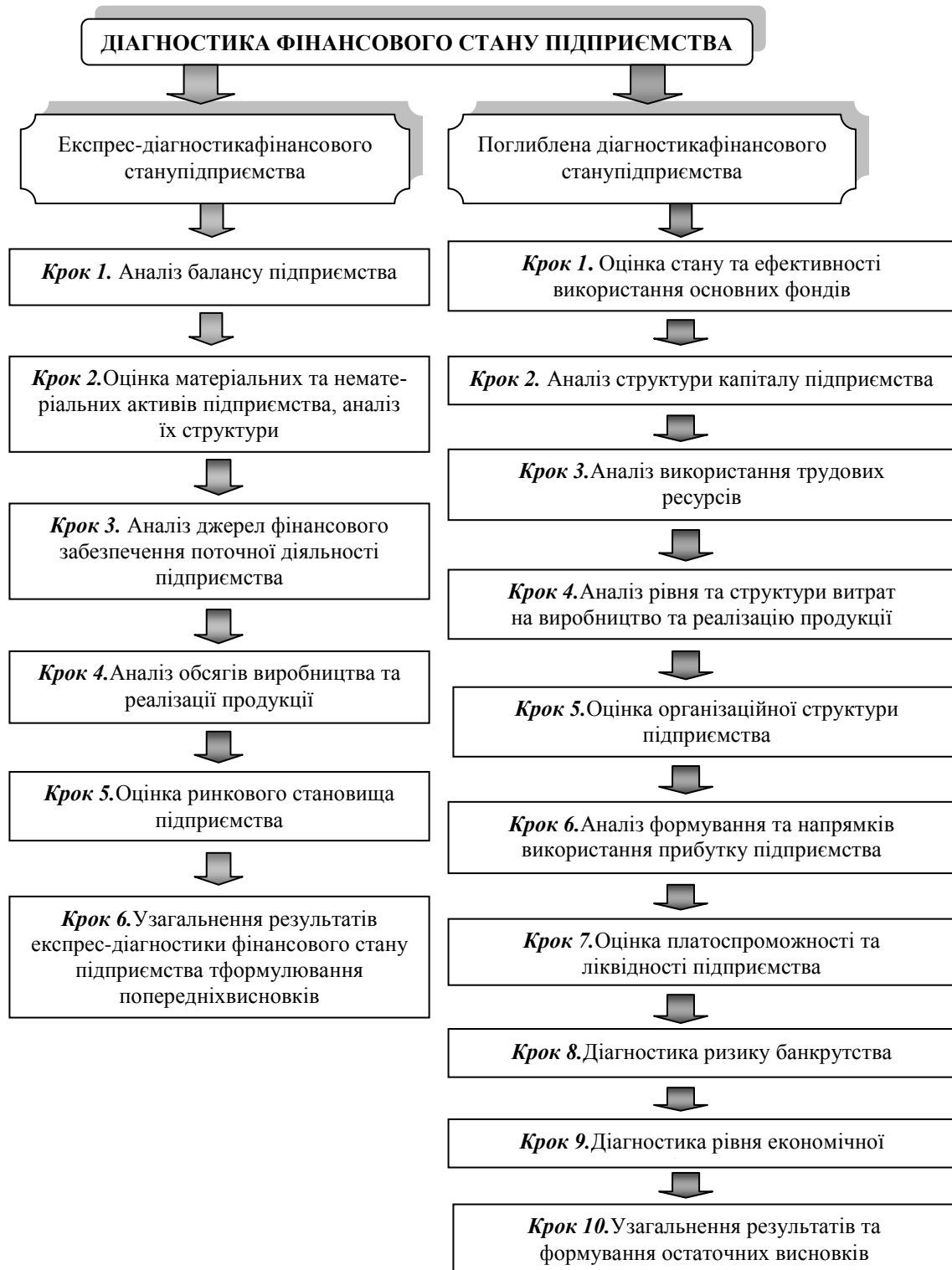

Рис. 1. Алгоритм проведення експрес – та поглибленої діагностики фінансового стану підприємства (складено автором на основі літератури [4]).

Крім того необхідно зазначити, що особливості фінансового стану підприємства обумовлюють відмінність у висновках, отриманих при аналізі показників фінансового аналізу підприємств, що знаходяться на різних стадіях життєвого циклу.

У табл. 1 наведено систему груп показни-

ків-індикаторів фінансового стану підприємства у традиційному трактуванні та з урахуванням стадії їх життєвого циклу (СЖЦ). Розрахунок груп показників фінансового стану підприємства (показники ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності) та діагностика на основі їх аналізу кризи розвитку під-

риємств було практично реалізовано на підприємствах України (табл.1).

Таблиця 1.

Система груп показників-індикаторів фінансового стану з урахуванням СЖЦ підприємства.

№ з/п	Група показників	Характеристика групи показників	Трактування значення показників з урахуванням СЖЦ
1	Ліквідності	Оцінка можливостей підприємства по покриттю своїх зобов'язань за рахунок використання власних оборотних коштів. Негативна тенденція показників свідчить про посилення неплатоспроможності підприємства та дефіциту оборотних коштів.	Негативна тенденція чи значення показників ліквідності менше за нормативне (неплатоспроможність): на стадіях зародження та росту не свідчить про наявність кризи через дефіцит обігових коштів як особливості фінансового стану; на стадіях стабільності та занепаду свідчить про наявність кризових явищ.
2	Фінансової стійкості	На стадіях зародження та росту значення показників перевищують рекомендовані через обмеженість залучення «дешевих» позикових коштів (зовнішнє фінансування поточної діяльності) як особливості фінансового стану. На стадіях стабільності та занепаду відхилення значення показників від оптимального значення свідчить про дисбаланс у структурі капіталу підприємства, а й, отже, наявність кризових явищ.	На стадіях зародження та росту зростання показників ліквідності повинно відбуватися з прискоренням. Уповільнення оборотності певного ресурсу на цих стадіях свідчить про наявність криз у діяльності підприємства. На стадіях стабільності та занепаду зростання обіговості може бути незначне (у порівнянні зі стадіями зародження та росту).
3	Ділової активності	Оцінка швидкості обороту всіх обігових коштів підприємства, а також окремо швидкості обороту товарно-матеріальних запасів, дебіторської заборгованості, кредиторської заборгованості, власного капіталу.	На стадіях зародження та росту зростання показників ліквідності повинно відбуватися з прискоренням. Уповільнення оборотності певного ресурсу на цих стадіях свідчить про наявність криз у діяльності підприємства. На стадіях стабільності та занепаду зростання обіговості може бути незначне (у порівнянні зі стадіями зародження та росту).
4	Рентабельності	Оцінка результатів господарської діяльності підприємства, зокрема, обсягу отримання чистого прибутку в розрахунку на одиницю майна, яке знаходиться в розпорядженні підприємства, використання основних засобів та інших необоротних активів, використання власного капіталу, використання оборотних коштів.	На стадіях зародження та ріст життєвого циклу підприємства від'ємне значення показників рентабельності (ефективності) діяльності не свідчить про наявність кризи у його діяльності, оскільки обсяги реалізації продукції ще не дозволяють підприємству досягти точки беззбитковості (покривати валові витрати за рахунок виручки від реалізації) та отримати прибуток. На стадії стабільності від'ємне значення показників рентабельності або тенденція до їх зниження свідчить про прояв кризових явищ.

Примечание: характеристика групи показників складено автором на основі джерел [3–4].

Отже, класична методика визначення типу фінансового стану підприємства не дозволяє точно визначити останній, оскільки нормативні значення показників та коефіцієнтів не враховують особливості існуючого у підприємства рівня ресурсного потенціалу та можливостей використання власних та позикових коштів. Для усунення цього недоліку необхідний врахувати стадію життєвого циклу підприємства, на якій воно знаходиться у певний проміжок часу. Це дозволить уникнути розбіжностей у трактуванні значень показників їх фінансового стану.

По-друге, аналіз фінансового стану підприємств по чотирьох групах показників не завжди

дозволяє чітко визначити факт наявності чи відсутності кризи у діяльності підприємства, оскільки отримані за результатами аналізу висновки можуть носити різноспрямований характер: деякі свідчать, що підприємство функціонує успішно, та загроза банкрутства мало ймовірна, а інші – про значні проблеми у розвитку та посилення вірогідності настання неплатоспроможності та банкрутства. Тому доцільно визначити тип фінансового стану підприємства комплексно.

З вищевикладеного можна зробити **висновок**, що вміння здійснювати ефективне фінансове управління суб'єктом господарювання залежить не лише від видів та мети його прове-

дення, а й від доцільності використання того чи іншого методу аналізу фінансового становища підприємства, його адаптації до сучасних умов розвитку. Цим і зумовлені наукове та практичне значення дослідження механізму оцінки фінансового стану підприємства. Досвід переконує, що для підтримки фінансової стійкості і розвитку підприємства необхідна постійна системна діагностика його фінансового стану на основі фінансово-економічного аналізу його діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Раєвська О.В. Моделювання фінансової діагностики стану підприємства / О.В. Раєвська, С.О. Степуріна // Економіка і регіон. – 2005. – № 3(6). – С. 74–80.
2. Сметанюк О.А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук; спец. : 08.06.01 / О.А. Сметанюк. – Хмельницький : Хмельницький національний університет, 2006. – 20 с.
3. Бень Т.Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємств / Т.Г. Бень, С.Б. Довбня // Фінанси України. – 2002. – № 6. – С. 53–61.
4. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л.О. Лігоненко. – К.: КНЕУ, 2009. – 596 с.
5. Загорна Т. О. Економічна діагностика: навчальний посібник / Т.О. Загорна. – К.: Центр наукової літератури, 2007. – 400 с.
6. Бердникова Т.Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности: учебное пособие / Т.Б. Бердникова. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 215 с.
7. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства : навч. посібник / [Т.Д. Костенко, С.О. Підгорна, В.С. Рижиков, В.А. Панков, А.А. Герасимов, В.В. Ровенська]. – Вид. 2-ге, переробл. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.